

**PRIRUČNIK ZA SAVJETODAVNI RAD
RODITELJA DJECE S POSEBNIM POTREBAMA
S DRUGIM RODITELJIMA DJECE S POSEBNIM POTREBAMA**

Zagreb, 2007.

*Priručnik je nastao u okviru projekta „**RODITELJI ZA RODITELJE** - – roditelji djece s posebnim potrebama, podrška drugim roditeljima djece s posebnim potrebama“ financiranog od strane Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koji se provodio tijekom 2007.g.*

SADRŽAJ

	str.
Uvod.....	3
Iskustva stručnjaka Udruge „IDEM“	8
Teme obrađene u okviru projekta "Roditelji za roditelje".....	20
Osnove savjetovanja	20
Osnove grupnog rada s roditeljima ...	30
Iskustva s projekta „Roditelji za roditelje“	35
Evaluacija	39

UVOD

Mr. sc. Ivan Vračić

Udruga IDEM ima dugogodišnje iskustvo u radu s roditeljima djece s posebnim potrebama – Savjetovališta za roditelje, Grupe roditelja za samozastupanje, grupni rad s roditeljima na terenu. Kroz taj rad, a na inicijativu samih roditelja smo osvijestili potrebu razvoja novog vida rada s roditeljima u kojem bi sami roditelji koji su uspješno riješili svoje probleme educirali druge roditelje. Naime, u našem dosadašnjem radu smo prakticirali da na grupne susrete s roditeljima u raznim mjestima po Hrvatskoj, uz stručnjake, odlazi i barem jedan «iskusni» roditelj. Kroz takve susrete smo se uvjerili u efikasnost roditelja koji na temelju vjerodostojnosti svog osobnog iskustva i iskustva koje su stekli kroz rad sa stručnjacima mogu drugim roditeljima pružiti veliku podršku i pomoć. Roditelji djece s posebnim potrebama puno će lakše i brže prihvati njihovu pomoć nego pomoć od strane stručnjaka.

Poznato je da se oko 40 000 djece osnovnoškolske dobi ne može uspješno uključiti u školovanje bez specifične vrste podrške u obitelji i školi. Uz nedostatak stručnjaka za dijagnostiku i tretman posebnih potreba, što naročito dolazi do izražaja u školama (3000 učenika na jednog psihologa i preko 2000 učenika na jednog defektologa), djeca s posebnim potrebama i njihove obitelji prepuštene su suočavanju s nizom problema, od nerazumijevanja potreba vlastitog djeteta do nepoznavanja prava na razvoj i obrazovanje pod istim uvjetima kao što imaju ostala djeca te konačno i neprihvatanja od strane šire obitelji i sredine. Posljedice znaju biti smještaj djece u posebne škole u većim centrima, što prepostavlja napuštanje obitelji i vlastite sredine u uvjerenju da je to jedino rješenje.

Među učenicima s posebnim potrebama uključenim u redovne osnovne škole, a koji zahtijevaju potporu različitog trajanja i intenziteta, su djeca s oštećenjem vida, sluha, motoričkim oštećenjima i kroničnim bolestima, sniženim intelektualnim sposobnostima, poremećajima glasovno-govorno-jezične komunikacije, teškoćama učenja (disleksija, disgrafija, diskalkulija), poremećajem pažnje/hiperaktivnošću, i poremećajima u ponašanju i emocionalnim poremećajima.

Veliki teret uključivanja djece s posebnim obrazovnim potrebama u redovnu školu koja još uvijek nije prilagođena drugačijoj djeci nosi obitelj. Često se kasno otkriju posebne edukacijske potrebe učenika (npr. u trećem ili četvrtom razredu) pa je dijete do tada tretirano

kao lijeno, neodgovorno, zločesto i od strane škole i od strane obitelji. I u slučajevima kad su teškoće djeteta poznate, ne znaju niti roditelji a niti učitelji kako s djetetom postupati, zbog čega je dijete u školi i dalje neuspješno, a javljaju se često emocionalne teškoće i poremećaji u ponašanju.

Ponuda službi podrške obitelji u odnosu na uključivanje djece s posebnim potrebama u redovni odgojno-obrazovni sustav je u velikoj mjeri manjkava kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini. U postojećim savjetovalištima centara za socijalni rad, ustanova socijalne skrbi, udruga osoba s invaliditetom, samo se parcijalno dodiruje ova problematika (npr. ostvarivanje socijalnih prava).

Roditelji djece s većim teškoćama, čija djeca polaze posebne škole također nemaju prikladnu podršku u suočavanju s problemima djeteta te je potrebno i njima organizirati stručnu podršku

Neki roditelji prepoznali su važnost osobne edukacije o teškoćama svoje djece, informiranjem i podrškom usmjerenom zadovoljavanjem spomenutih potreba i prava. Znanja i iskustva stečena za dobrobit vlastite djece spremni su, uz kontinuiranu podršku stručnjaka iz područja, podijeliti s roditeljima koji su na počecima razumijevanja potreba svoje djece.

Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2002. do 2006. godine, načela obiteljske politike Republike Hrvatske i Nacionalni plan aktivnosti za prava i interes djece od 2006. do 2012. godine ističu važnost podizanja kvalitete života obitelji djece s posebnim potrebama i poticanja raznih oblika podrške obitelji. Stoga predviđaju razvoj savjetovališta i centara za obitelj te programa za djecu s posebnim potrebama u lokalnim sredinama kao mjere zaštite djece i njihovog prihvaćanja u vlastitoj životnoj sredini. U razvoju ovog područja važnu ulogu ima Ministarstvo za obitelj, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te se i od nevladinog sektora, kojem pripadaju i udruge koje rade u korist osoba s invaliditetom očekuje doprinos. S obzirom da se Udruga »IDEM» bavi s djecom s posebnim potrebama potičući i podržavajući uključivanje ove djece u redovan školski sustav, a neodvojiv dio rada je i rad s njihovim obiteljima, stručnjaci Udruge prepoznali su važnost spomenutih načela i strategija i mogućnost svog doprinosa u tom području.

Iz svega navedenog je jasno da je za ostvarivanje prava djece s posebnim potrebama na školovanje sa svojim vršnjacima neophodna kontinuirana podrška - kako djeci s posebnim potrebama, školi i učiteljima, tako i obiteljima, osobito podrška temeljena na životnim iskustvima roditelja koji su uspješno prevladali teškoće redovnog školovanja svoje djece.

Udruga "IDEM" osnovana je 1994. godine, a 5. veljače 1998. godine upisana je u Registar Republike Hrvatske pod registarskim brojem udruge 00000206. Članovi Udruge su stručnjaci s područja edukacijske rehabilitacije, psihologije, medicine i pedagogije, učitelji, profesori, roditelji i građani koji žele pomoći djeci i mladima s posebnim potrebama. Članstvo u udruzi je stalno, podupirajuće ili počasno, a mnogi članovi su ujedno i članovi drugih udruga čime pridonose širenju brige o djeci s posebnim potrebama. Članovi udruge su i volonteri, pretežno studenti Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu. Od 2000. godine Udruga osniva podružnice na lokalnoj razini. Do sada je osnovana podružnica u Samoboru, Sisku, Rijeci, Zagrebu, Malom Lošinju, Osijeku, podružnice Topusko-Petrinja-Glina i Jastrebarsko. Voditelji – povjerenici podružnica čine koordinaciju podružnica.

Korisnici programa udruge su djeca i mladi s posebnim potrebama integrirani u redovni sustav odgoja i obrazovanja, njihovi roditelji, učitelji i vršnjaci. Učinci provedenih programa se očituju, prije svega, u boljem školskom uspjehu i primjenjenoj socijalnoj integraciji učenika s posebnim potrebama u redovnim razredima, realnijoj procjeni sposobnosti od strane roditelja i njihovom aktivnjem sudjelovanju u realizaciji potencijala i zadovoljavanju posebnih potreba njihove djece, učiteljima kompetentnijim za izradu i primjenu prilagođenih programa i stvaranju ozračja prihvaćanja te djece u razredu i njihovim aktivnjem sudjelovanju u provođenju različitih aktivnosti s njihovim vršnjacima bez poteškoća u razvoju, što je temelj njihove socijalne integracije i značajno utječe na stvaranje pozitivne slike o sebi.

Udruga je do sada nizom projekata (Centar za djecu s posebnim potrebama, Poticanje mlađih za aktivno sudjelovanje u društvu, Edukacija učitelja za prihvaćanje djece s posebnim potrebama, Edukacijsko-rehabilitacijski programi, Vikend programi edukacija u lokalnoj zajednici za uključivanje djece s posebnim potrebama I i II, Edukacija učitelja i stručnih suradnika-podrška provedbi edukacijske integracije učenika s posebnim potrebama, Savjetovalište za deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj (ADHD) i kronične bolesti i drugi) ostvarivala model podrške edukacijskom uključivanju.

Tijekom 13 godina Udruga je intenzivno radila na senzibilizaciji društva i stručnjaka za prihvaćanje djece s posebnim potrebama. Istovremeno se radilo na osnaživanju roditelja djece s posebnim potrebama putem individualnog i grupnog rada u Zagrebu i drugim gradovima Hrvatske Održane su tribine za građane u osam gradova, provedene su edukacije (predavanja i radionice) različitog trajanja i sa različitim temama za sve profile odgojno obrazovnih stručnjaka (oko 3000 polaznika) u raznim dijelovima Hrvatske. Već niz godina

djeluje Savjetovalište za roditelje u središnjici Udruge u Zagrebu i Grupa za samozastupanje roditelja te zadnjih godina grupe za terapeutsku podršku u Samoboru, na području Glina-Topusko-Petrinja i Osijeku.

Prilikom svakog susreta s roditeljima bez obzira u kojem gradu, tijekom provođenje projekta Vikend edukacije u lokanim sredinama (financiran od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti), oni su isticali da im nedostaje otvoreni, iskreni, ljudski razgovor o problemima, te osjećaj podrške, razumijevanja i spoznaje da nisu sami. Grupa za samozastupanje u Zagrebu je već poduzela niz akcija, kao npr. konferenciju za tisak, uključila se u inicijativu za razvoj Informativnog centra za roditelje, te su zastupali prava svoje djece na nacionalnoj i lokalnoj razini. Rezultati terapeutskog rada s roditeljima i rada Savjetovališta doveli su do osvještavanja snage obitelji, osobnog rasta i razviti samopouzdanja, a u nekim slučajevima postali su obitelji za koje vrijedi «Jedan za sve, svi za jednoga».

Od samog početka djelovanja Udruga surađuje s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, Centrom za rehabilitaciju, prije svega u provođenju dijagnostike i u radu s roditeljima. Ostvarena je suradnja U MATRA projektu s drugim roditeljskim organizacijama. U protekloj godini se provodio grupni rad s roditeljima, u kojem je 50% troškova snosio Centar ERF-a, a 50% Udruga temeljem finansijske potpore Grada.

Programske aktivnosti su financirane iz Državnog proračuna, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Zaklade civilno društvo, Otvorenog društva, Norveške ambasade, Nizozemske ambasade. Dio potrebnih sredstava za rad Udruge realizira se na lokalnoj razini iz gradskih proračuna, pojedinim humanitarnim akcijama te povremenim donacijama nekih hrvatskih gospodarstvenika.

Na tragu rečenoga, u ovom priručniku iznosimo iskustva stručnjaka u savjetodavnom radu s roditeljima djece s posebnim potrebama, te iskustva i rezultate postignute u okviru projekta " Roditelji za roditelje".

ISKUSTVA STRUČNJAKA UDRUGE „IDEM“

Mr. sc. Radojka Kraljević:

SAVJETOVANJE RODITELJA DJECE S POSEBNIM POTREBAMA: MOGUĆNOSTI I PREPREKE

(Članak objavljen u časopisu Udruge IDEM, 2007.)

Sažetak

Autorica iznosi iskustva savjetodavnog rada s roditeljima djece s posebnim potrebama. Razmatra prepreke i ishode do kojih dolazi tijekom savjetodavnog rada. Upozorava na važnost pristupa i još uvijek nedovoljnu zastupljenost i nedostupnost savjetovanja kao specifičnog načina pružanja podrške obiteljima djece s posebnim potrebama.

Ključne riječi: *djeca s posebnim potrebama, savjetovanje, kompetentan roditelj, podrška*

Uvod

U Hrvatskoj se prvi puta primijenio program Grupni rad s roditeljima, zasnovan na principima Integrativne Gestalt terapije 1992. godine (Igrić). Nakon toga se kontinuirano provodi savjetodavni i psihoterapijski rad roditelja i djece s posebnim potrebama. Rad s roditeljima odvija se kroz savjetodavni rad, odnosno grupni i individualni rad, te kroz grupe za samozastupanje. U dalnjem tekstu iznesena su iskustva u savjetodavnom radu s roditeljima i djecom s posebnim potrebama provedena u okviru udruge Idem i Savjetovališta Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu

Pružanje podrške obiteljima djece s posebnim potrebama

Poznata je i opće prihvaćena činjenica da razvoj svakog djeteta ovisi o sveukupnosti međusobnih odnosa u obitelji, o uvjetima u kojima neka obitelj živi, obilježjima njezinih članova, kao i o odnosima između uže obitelji i šire društvene zajednice. Djeci s posebnim

potrebama, kao i ostaloj djeci, obitelj predstavlja temelj njihovog cjelokupnog razvoja kako tjelesnog i psihičkog, tako socijalnog i duhovnog razvoja. Međutim činjenica da dijete ima posebne potrebe dovodi sve članove obitelji u specifičan položaj, a roditeljska očekivanja o idealnom djetetu su narušena.

Obitelji djece s posebnim potrebama suočene su s dodatnim razvojnim problemima djece, te često trebaju podršku u rješavanju obiteljskih problema, kao i problema koji se javljaju kod djece i mladih tijekom različitih razvojnih faza.

U savjetodavnom radu radu s roditeljima polazi se od pretpostavke da će boljim poznavanjem sebe, suočavanjem s vlastitim sposobnostima, stavovima, ograničenjima i interesima, načinom komuniciranja, boljim upoznavanjem svog odnosa s djetetom uz poučavanje o učinkovitim pristupima djetetu mijenjati se kvaliteta odnosa u obitelji.

U psihoterapijskom radu s roditeljima težište je na proradi osjećaja krivnje vezanim uz imanje djeteta s posebnim potrebama, pretjeranom zaštićivanju djeteta, neimanju povjerenja u njegove potencijale, neadekvatnom postavljanju granica i neautentičnom odgojnom postupanju.

Neki se roditelji osjećaju preplavljeni socio-ekonomskim i egzistencijalnim problemima, to vrlo često rezultira pomanjkanjem vremena koje provode s djecom, te nesigurnošću u postavljanju jasnih odgojnih granica. Tijekom savjetododavnog i psihoterapijskog rada razvija se pozitivni odnos prema djetetu i stvaraju se uvjeti za zajedničko uspješno rješavanje problema.

U svakodnevnoj praksi među djecom s posebnim potrebama učestalo nailazimo teškoće u socio-emocionalnom funkcioniranju. Nekada su te teškoće posljedica složene obiteljske situacije u kojoj dijete nije imalo dovoljno podrške za uredan socio-emocionalni razvoj, a ponekad se radi o traumatiziranosti uslijed nedovoljne podrške u školi. Nije rijetkost da niti roditelji niti škola ne uspjevaju adekvatno odgovoriti na potrebe djece s posebnim potrebama. Kod djece i mladih vrlo često se radi o narušenom samopouzdanju i samopovjerenju, neprepoznavanju vlastitih potencijala i kapaciteta, poteškoćama na planu uspostave socijalne mreže s vršnjacima, adolescentne krize, narušenih obiteljskim prilikama (razvod, nasilje u obitelji). Dosadašnja iskustva pokazuju da su savjetovanje djece s posebnim potrebama, a prema potrebi i psihoterapijski tretman, pomogli brojnoj djeci u prevladavanju različitih socio-emocionalnih teškoća.

Prepreke na koje najčešće nailaze roditelji

Izdvajamo neke od najčešćih prepreka na koje nailaze roditelji djece s posebnim potrebama:

- nedostatak mogućnosti za otvorenim, iskrenim, ljudskim razgovorom o problemima
- nedostatak podrške i razumijevanja da nisu sami
- poteškoće u suočavanju s činjenicom da imaju dijete s posebnim potrebama
- nerazumijevanje, predrasude i nerealna očekivanja od djece s posebnim potrebama u okviru obrazovnog procesa
- nesenzibiliziranost lokalne zajednice i ustanova za probleme djece s posebnim potrebama
- nedostatak stručnjaka specijaliziranih za edukacijsko-rehabilitacijski i terapeutski rad s djecom s posebnim potrebama, njihovim roditeljima, te njihovom braćom i sestrama

Što je to "savjetovanje"?

Općenito uvezši savjetovanje je proces koji nam pomaže da se nosimo sa svakodnevnim problemima, da prihvaćamo nove životne izazove, da se razvijamo u nošenju sa zahtjevima života. Na osobu (klijenta) se gleda kao bazično zdravu osobu čiji su problemi u osnovi razvojne prirode (Brooks & Gerstein, 1990).

Savjetovanje je proces koji pomaže ljudima da se promijene (Arambašić, 1996). Promjena se može očitovati od toga da netko bolje nešto razumije, pa sve do toga da dođe do promjene u načinu nečijeg razmišljanja, osjećanja i postupanja. Možemo reći da se tijekom savjetovanja pomaže ljudima da postignu neke svoje ciljeve ili da općenito djelotvornije funkcioniraju.

Savjetovanje roditelja i djece s posebnim potrebama može imati različite funkcije. Prvo, funkciju promjene, na način da dovodi do *promjene* perspektive i usmjeravanja prema novim i dubljim razinama razumijevanja situacije koju doživljavaju kao problem. Drugo, *funkciju prevencije* koja podrazumijeva bolje nošenje sa životnim promjenama i situacijama koje zahtjevaju dodatnu adaptaciju- npr. polazak djeteta u vrtić, školu, odvajanje od obitelji. Treća funkcija savjetovanja odnosi se na *poboljšanje* do kojeg dolazi tijekom savjetovanja. Provođenje savjetovanja pokušava roditelje i djecu s posebnim potrebama usmjeriti ka novim i dubljim razinama razumijevanja problema, uzimajući u obzir njihove snage i

razvijajući nove strategije u nošenju s teškim situacijama, te je usmjeren na jačanje osobnih potencijala, samopoštovanja, samopouzdanja i samozastupanja.

Neki autori govore o različitim razinama savjetovanja koje uključuju: davanje informacija, savjetovanje o posljedicama nekog postupka, podržavajuće savjetovanje i psihoterapijsko savjetovanje.

Važno je naglasiti da je savjetovanje proces što znači da savjetovanje može trajati onoliko koliko je potrebno. Naime, pokazano je da sam protok vremena može utjecati na ishode savjetovanja. Savjetovanje ima uvodni dio (uspostavljanje odnosa), središnji dio (utvrđivanje problema i pregovaranje ciljeva) i završni dio (intenzivan rad na postizanju ciljeva). U procesu savjetovanja obje strane djeluju jedna na drugu, a na tijek savjetovanja utječu i događaji iz svakodnevnog života. Oni ponekad mogu biti pomažući (za tijek savjetovanja), a ponekad i suprotno- mogu odmagati savjetovanju.

Iako savjetovanje i psihoterapija imaju određena preklapanja, između tih dviju aktivnosti postoje njihove međusobne razlike. Psihoterapija obično uključuje mijenjanje temeljne strukture ličnosti, što znači da ide "dublje" od savjetovanja. U psihoterapiji se veći naglasak stavlja na ozbiljnije emocionalne probleme i može se reći da je psihoterapija svojevrstan "rekonstruktivni zahvat". S druge strane ciljevi savjetovanja su ograničeni, uglavnom su usmjereni na poticanje rasta i razvoja ličnosti i više se odnose na trenutnu situaciju osobe. Savjetovanje često ima i edukativnu funkciju i pojedincu pomaže da bolje funkcioniра u određenim životnim ulogama.

Navodimo neke od općih karakteristike i pravila savjetovanja. Prva karakteristika odnosi se na to da savjetovanje uzima u obzir osjećaje, misli i ponašanje klijenta. U savjetovanju se bazično prihvataju klijentove percepcije i osjećaji, bez obzira na vanjske standarde. Naime, savjetovanje ne znači prosudbu i etiketiranje, te inzistiranje na utvrđivanju "što je dobro", a što "loše". Povjerljivost i privatnost su u savjetovanju izrazito bitni. Jedan od važnih elemenata savjetovanje je da je ono je dobrovoljno. Komunikacija je osnova u cijelom savjetovanju. Dakle, putem razgovora vođenog od strane savjetovatelja pokušavaju se iznacići riješenja i ostvariti postavljeni ciljevi zbog kojih se neka osoba uključila u savjetovanje.

Što omogućava savjetovanje roditelja djece s posebnim potrebama?

Navodimo najčešće ciljeve i poželjne ishode savjetovanja roditelja djece s posebnim potrebama :

1. *Prihvaćanje vlastite odgovornosti za probleme.* Roditelji počinju doživljavati svoje probleme iz drugačijeg konteksta. Često roditelji imaju brojna objašnjenja za svoj problem, koja reflektiraju njegove kulturne, socijalne i obiteljske utjecaje. Također, neki roditelji se uključe u savjetovanje nepravedno optužujući druge za svoj problem, dok drugi cijeli problem nepravedno prebacuju na sebe. Savjetovanje im pomaže da vide problem iz različitih kuteva gledanja i različitih perspektiva.
2. *Poboljšanje razumijevanja problema.* Savjetovanje omogućava roditeljima da i bolje razumiju svoje probleme i brige. Tijekom rada postaju svjesni svojih osjećaja i somatskih reakcija vezanih za problem, svojih misli i ponašanja vezanih uz problem, te interpersonalnih odnosa koji utječu ili proizlaze iz postojećeg problema. Razumijevanje različitih dimenzija problema pomaže roditeljima da jasnije percipiraju realnost i osjeće veću kontrolu nad svojim reakcijama na nastali problem.
3. Usvajanje novih postupaka, odnosno načina djelovanja. Uspješno savjetovanje dovodi do toga da roditelji *imaju nove odgovore na stare probleme*. Tijekom savjetovanja oni uče razvijati učinkovitije načine nošenja s problematičnim situacijama. Inače ponavljaju neadekvatan stil ponašanja što ne dovodi do rješavanja postojećeg problema.
4. Stvaranje i održavanje "dobrih" odnosa s drugim ljudima. Tijekom savjetovanja roditelji *uče kako razviti efikasne odnose s drugima*. Naime, kako promjena često nastaje i održava se pomoću mreže socijalne podrške, važno je da roditelji razvijaju bolju suradnju sa školom i relevantnim institucijama zastupajući potrebe svoga djeteta na efikasniji način.

Kada potražiti savjetodavnu (psihoterapijsku pomoć)?

Općenito možemo na ovo pitanje odgovoriti, u svim onim situacijama kad vas određeni problem (poteškoća) ometa u svakodnevnom funkciranju i kad stari mehanizmi rješavanja problema nisu djelotvorni u riješavanju postojeće situacije. U situaciji kada dijete ne napreduje jednako kao i druga djeca, kod roditelja se stvara konstantan stres koji može dovesti do većih ili manjih kriza koje iziskuju pomoć izvana.

Problemi koji se javljaju tijekom odgoja i dileme s kojima se susreću roditelji djece s posebnim potrebama, ne razlikuju se bitno od problema koje ima većina roditelja. Roditeljska uloga je zahtjevna i možemo kazati da je roditeljstvo općenito stresno, te tijekom razvoja djeteta iziskuje različite načine suočavanja sa situacijama i privikavanje na njih. S druge strane, roditeljstvo je izazov kojeg se nitko ne bi odrekao jer obogaćuje naše iskustvo i nas same.

Svako razdoblje roditeljstva, počev od onog kad se dijete tek očekuje, pa sve do djetetova napuštanja primarne obitelji, praćeno je kod roditelja određenim promjenama i potrebama njihovog prilagođavanja. Kad se kaže prilagođavanja, onda se misli prilagođavanja potrebama djeteta koje se mijenjaju u skladu s njegovim razvojem. Svojim budnim praćenjem djetetovih potreba i njihovim zadovoljavanjem, roditelji potiču realizaciju djetetovih potencijala, a kod djece s posebnim potrebama to nije ništa drugačije.

Za roditelje čije je dijete rođeno s nekim tjelesnim ili mentalnim oštećenjem nema veće boli od spoznaje da se to dogodilo upravo njemu i njegovu djetetu. Roditelji su suočeni s činjenicom da je njihovo dijete "drugačije", da nešto "nije u redu". Dolazak djeteta sa smetnjama u razvoju u obitelji je nedvojbeno traumatski događaj. Bespomoćnost roditelja očituje se na psihološkom i socijalnom području. Javlja se anksioznost, agresivnost, krivnja, depresivne reakcije ("zašto baš ja", "kako se to desilo nama") tugovanje, popraćeno osjećajem usamljenosti, stid i ljutnja, okrivljavanje sebe i drugih za nastalu situaciju. Sve to vrlo često je praćeno fizičkom i psihičkom iscrpljenošću roditelja. Za prevladavanje ove situacije u nekim slučajevima potrebna je dodatna stručna podrška i pomoć. Roditelji koji su u ovoj fazi bili uključeni u grupni savjetodavni rad navode da im je u ovoj situaciji od posebne važnosti bilo iskustvo drugih roditelja sa sličnim problemom, te upoznavanje načina kako su se drugi roditelji nosili s tim problemom i kako su ga prevladavali. Konkretno, kako su postupali s djetetom u određenim situacijama, te koji je formalno-pravni okvir za ostvarivanje osnovnih prava u takvim slučajevima. Kroz razmjenu osobnih iskustava (npr.

unutar grupe roditelja) smanjuje se osjećaj usamljenosti i bespomoćnosti, te se roditelji potiču da preuzmu aktivnu ulogu u razvoju i odgoju djeteta s posebnim potrebama.

Osim emocionalnog šoka i teškoča koje se mogu javiti u obiteljima tijekom prilagodbe na postojanje člana obitelji sa smetnjama u razvoju, postoji i niz objektivnih okolnosti koje bitno određuju svakodnevni život obitelji djece s posebnim potrebama. Roditelji i ostali članovi obitelji, uključujući i braću i sestre, moraju svoj režim prilagoditi potrebama takve osobe. Uobičajeno radno vrijeme roditelja ili barem jednog od njih postaje u datim okolnostima neprihvatljivo. Objektivne teškoće djece i objektivno teži uvjeti obiteljskog života nedvojbeno narušavaju obiteljsku homeostazu i mijenjaju obiteljsku dinamiku. To otvara pitanje komunikacije unutar obitelji, što je također jedan od predmeta rada u savjetodavnom radu jer narušena komunikacija često vodi do narušenih obiteljskih, ali i širih socijalnih odnosa.

S vremenom se roditelji adaptiraju na nastalu situaciju što ovisi o tome kakvi su oni kao osobe od prije, kakve osobine ličnosti imaju, s kojima kapacitetima za suočavanje raspolažu i sl. Pokazalo se da je socijalna podrška bližih osoba i prijatelja vrlo značajna za prihvaćanje nastale situacije. I dok neke obitelji postupno prihvaćaju činjenicu rođenja djeteta sa smetnjama u razvoju i na najbolji mogući način nastoje organizirati život i suprostaviti se smetnjama, druge pak proživljavaju duboke krize koje nerijetko završavaju razvodom braka, a ponekad i napuštanjem djeteta.

Zbog svojih poteškoća mnoga djeca s posebnim potrebama neposredno po rođenju ili tijekom odrastanja moraju biti hospitalizirana, pri čemu se roditelji suočavaju s novim problemima kao što su bolničko okruženje u kojem su se našli, neimanje potrebnih informacija o stanju djeteta i sl.. Stoga ćemo se u nastavku teksta ukratko osvrnut i na ovaj problem.

Savjetovanje tijekom bolesti djeteta, hospitalizacije i postavljanja "dijagnoze"

Svakodnevna briga za dijete podrazumijeva brigu o njegovim fizičkim, psihičkim, socijalnim i duhovnim potrebama. Tome se najčešće udovoljava unutar obitelji. Pojava bolesti narušava sve te potrebe i sposobnost obitelji da im udovolji. Hospitalizacija djeteta dovodi do promjena u pogledu roditelja na sebe kao zaštitnika i hranitelja. Briga za bolesno dijete često je popraćena anksioznošću i nesigurnošću. Roditelji često imaju dilemu o tome pružaju li adekvatnu njegu i skrb bolesnom djetetu. S druge strane dugotrajna hospitalizacija može

narušiti i stupanj njihove uključenost u odgojne postupke. Rješenje je dobra suradnja i podjela zadataka između stručnjaka iz područja (obično liječnika i medicinskog osoblja) i roditelja. Svakako treba voditi računa i uvažiti želje roditelja, a ne usmjeravati ih da isključivo slijede dobivene upute uskratativši im da imaju aktivnu ulogu u liječenju i oporavku djeteta.

Čekanje je identificirano kao najstresniji događaj za roditelje čije dijete je hospitalizirano ili čeka na postavljenje dijagnoze. Obično u takvim situacijama obitelji se osjećaju zanemarenima i zaboravljenima. Očekujući rezultate, ishod operacije, poboljšanje, uvijek uključuje neizvjesnost i nepredvidljivost. To može djelovati na situaciju suočavanja sa stresom čekanja. Manifestacije čekanja uključuju: strah, anksioznost, nemogućnost koncentracije, gubitak potrebe za hranom i pićem, ljutnju. Čeka se obično na administrativni dio vezan uz intervenciju (na termin, pomicanje termina, i sl.), na rezultate različitih dijagnostičkih postupaka (što je odstupajuće, kakva je prognoza i preporučeni daljnji tretman). Čeka se tijekom tretmana ili medicinskog zahvata - na ishod, na daljnju prognozu, na oporavak.

Što u takvim situacijama može pomoći? Prije svega vaše osobno znanje da je teško čekati. Ispitivanja su pokazala da roditelji tijekom čekanja imaju potrebu da primaju redovite informacije o stanju djeteta, da imaju povjerenje u stručnjake, da su uvjereni da dijete prima najbolju moguću pomoć i njegu i da su podržani u okviru svoje socijalne mreže i bližih osoba. Također je pokazano da u ovoj fazi pomaže udoban i konforan prostor u kojem se čeka, te poticanje roditelja da pronađu podržavajuću osobu s kojom mogu podijeliti čekanje. Tijekom čekanja važno je voditi računa o potrebama roditelja (hrana, piće i sl.), te ih kontinuirano izvještavati i poticati da posegnu za strategijama suočavanja koje su se pokazale efikasnim u ranijim - za njih teškim situacijama. Isto tako je pokazano da mogućnost uključivanje volontera za pomoći roditeljima tijekom čekanja može doprinositi olakšanju ovog procesa (da im se nađu na raspolaganju).

Savjetovanje tijekom pojedinih razvojnih faza

Rizici razvoja djece s rano utvrđenim posebnim potrebama imaju svoje izvorište u obilježjima djetetova medicinskog problema kao i u načinima na koje roditelji reagiraju na dijete s posebnim potrebama i što poduzimaju. Stoga, roditeljima valja pomoći kako bi osvijestili vlastite snage, a posebno vlastitu ulogu u odabiru i kreiranju pojedinih programa za svoje dijete, kao i u zastupanju djetetovih prava.

Predškolsko i školsko razdoblje (polazak u vrtić i školu)

U ovim fazama obično se pokazuju problemi vezani uz integraciju djece bilo u vrtić ili kasnije u školsku sredinu. Roditeljima djece s posebnim potrebama nerijetko je teško prihvatići dijete sa svim njegovim ograničenjima koja u susretu s vršnjacima još jače dolaze do izražaja, stoga im je potrebna pomoć. Upravo od njihovog prihvaćanja djeteta ovisi stvaranje pozitivne atmosfere u obitelji koja je svakom djetetu iznimno važna. Dio savjetovanja odnosi se na davanje relevantnih informacija i rad na ojačavanju roditelja da adekvatno zastupaju svoje dijete i ostvare prava koja mu pripadaju. U ovim odgojnim razdobljima najčešće se roditelji upućuju da ponove dijagnostičke procedure (npr. procjena zrelosti djeteta za školu, razvojni deficiti u vrtiću itd.) u cilju pronalaženja rješenja problema. Na žalost, u praksi se još uvijek inzistira više na pronalaženju i udjeljivanju "dijagnoza" i na onome što dijete ne može nego na utvrđivanju dobrih i očuvanih sposobnosti djeteta i njegovih jakih strana.

Vrlo često odgajatelji i učitelji upozoravaju roditelje da "maju poteškoće s njihovim djetetom". Neki roditelji nastalu situaciju duboko proživljavaju, preispitujući svoje odgojne postupke, srame se ići u školu i vrtić jer će biti prozivani. Jedan dio roditelja pak zastupajući dijete dolazi u sukobe koji ne rezultiraju rješavanjem problema. I jedne i druge treba dodatno ojačati i prema potrebi poučiti konstruktivnom rješavanju sukoba. Naša iskustva govore u prilog tome. Dio roditelja će biti uključeni u individualno savjetovanje, a drugi u grupni rad. I jedan i drugi oblik rada omogućit će im da se lakše nose s nastalom situacijom i na konstruktivan način zastupaju sebe i dijete s posebnim potrebama. Naime, roditelje je potrebno podržati i pratiti u njihovu praćenju vlastita djeteta. To zahtijeva da se procijene i stimuliraju djetetove sposobnosti, umjesto da se samo dijagnosticira disfunkcija. Postavljanje dijagnoze treba značiti početak praćenja i rehabilitacije, a to se može postići samo kroz psihičko uravnoteženje roditelja, čime se polako uspostavlja i prihvaćanje djeteta i vrijednosti osobne roditeljske uloge. Roditeljima valja pomoći kako bi osvjestili vlastite snage, a posebno vlastitu ulogu u odabiru i kreiranju pojedinih programa za svoje dijete, kao i u zastupanju djetetovih prava.

Adolescencija

Ovo razdoblje također je zahtjevno za roditelje ali i za njihovog adolescenta. Pitanje postavljanja granica i nezanemarivanja osobnih snaga djeteta često su područja roditeljske

nesigurnosti. Svako dijete osim svojih ograničenja ima i svoje potencijale i to treba svakako imati na umu. Ako se postavimo previše zaštitnički prema djetetu nećemo mu dati priliku da pokaže ono što može. U ovom razdoblju često je u fokusu pitanje "povjerenja", ali i "samopovjerenja" roditelja. Vjerovati drugima možemo tek kad vjerujemo sebi. Povjerenje se gradi pažljivošću i obazrivošću u komunikaciji s djecom, održavanjem obećanja, prihvaćanjem djetete onakvim kakvo je, slušanjem, poštenjem, priznavanjem i ispravljanjem pogrešaka, te davanjem mogućnosti da se pogreške isprave i dakako, pokazivanjem razumijevanja.

Savjetodavni i psihoterapijski rad treba omogućiti da roditelji bolje i s povjerenjem sagledaju mogućnosti svog djeteta, ali i da rade na osobnom rastu i razvoju, te se u većini slučajeva i roditelji trebaju mijenjati. Dio roditelja toliko je posvećen djetetu da posve zanemare svoje potrebe što dugoročno gledano može kod jednog djela dovesti i do mentalno-zdravstvenih poteškoća.

Najčešći problemi roditelja djece s posebnim potrebama u savjetodavnom radu

Iako je teško nabrojiti sve probleme zbog kojih se roditelji javljaju u savjetovanje izdvajamo najučestalije:

- nesigurnost u roditeljskom postupanju
- nesigurnost u postavljanju odgojnih granica
- narušena suradnja sa školom
- narušena komunikacija u obitelji
- neprepoznavanje potreba djeteta
- nedovoljna informiranost i znanje o tome kako se nositi s ograničenjima i poteškoćama koje dijete ima
- strah za budućnost djeteta
- teško nošenje sa svakodnevnim stresom i obavezama koje uključuju brigu o djetetu
- nezadovoljsvo s načinom na koji su u kontaktu s vlastitim djetetom
- pitanje povjerenja i samopovjerenja
- školski neuspjeh djeteta
- smetnje na planu ponašanja
- emocionalne poteškoće djeteta
- narušeni obiteljski odnosi

Dosadašnje kliničko skustvo u radu pokazuje da ojačavanje roditelja na planu samopoštovanja i roditeljske kompetentnosti, te poučavanje i usvajanje određenih vještina dovodi do zadovoljavajućih ishoda savjetovanja koji doprinose boljoj kvaliteti života obitelji djece s posebnim potrebama.

Iskustva roditelja o promjenama tijekom savjetodavnog rada

Povratne informacije dobivene od roditelja djece s posebnim potrebama nakon provedenog savjetodavnog rada pokazuju da roditelji općenito raspolažu s više međusobne podrške, da je kod njih došlo do povećanja samopouzdanja i razvijanja novih strategija suočavanja sa stresom, da se bolje nose sa strahom, ljutnjom i osjećajem krivnje. Također izvještavaju da bolje komuniciraju s djecom i unutar obitelji. Smatraju da im je savjetovanje omogućilo "normalizaciju" problema i emocionalno osvještavanje i mogućnost emocionalnog rasterećenja. Dio roditelja tijekom savjetodavnog rada navodi da je stekao bolju informiranost o pravima, načinima rješavanja problema i samim problemima djeteta s posebnim potrebama.

Većina roditelja smatra da je došlo do povećanja roditeljske kompetentnosti, te istinskog prihvaćanje djeteta s posebnim potrebama, njegovih snaga i slabosti. Naime, postignuto je usklađivanje roditeljskih očekivanja s mogućnostima djeteta. Tijekom savjetovanja jedan dio roditelja postao je usmjeren na cijeloviti razvoj djeteta, njegove ličnosti, a ne samo usmjerenost na školski (ne)uspjeh. Savjetovanje je za dio roditelja rezultiralo usvajanjem efikasnih strategija rješavanja problema, samozastupanja i zastupanja djeteta s posebnim potrebama, uvažavanjem osjećaja i emocionalnih potreba djeteta s posebnim potrebama i općenito povećanjem povjerenja u djecu.

Poznato je da zadovoljavanje emocionalnog razvoja djeteta u većoj mjeri ovisi o roditeljskom ponašanju i stavovima nego o djetetovim razvojnim poteškoćama. Na razvoj djeteta svakako će pozitivno djelovati staloženost roditelja, atmosfera u kući koja je pozitivna i puna povjerenja. Ako su roditelji ambivalentni prema postignuću djeteta, te ako je prisutan osjećaj bespomoćnosti u zahtjevnim situacijama, strahovi, anksioznost i nezadovoljstvo roditelja, to će se itekako odraziti na dijete. Roditelji koji se osjećaju kompetentnima u odgojnim zadacima percipirat će svoje dijete kao manje problematično, a i ono će se doživljavati pozitivnije i zadovoljnije.

Umjesto zaključka

Skrbi o rastu i razvoju djeteteta, uz roditelje i obitelj, pridonose i različiti stručnjaci, kao i društvo različitim mjerama iz područja zaštite materinstva i rehabilitacije. Zadatak je složen i zahtijeva međuprofesionalnu suradnju i različite oblike potpore obiteljima i djeci s posebnim potrebama. Unatoč dosadašnjim postignućima i pokazanom interesu od strane roditelja djece s posebnim potrebama još uvijek se nailazi i na mnogobrojne prepreke, prvenstveno u neprepoznavanju potreba djece s posebnim potrebama i njihovih roditelja u na lokalnoj razini. Tako gotovo u svim manjim mjestima u Hrvatskoj nema ili je nedovoljan broj stručnjaka za provedbu savjetodavnog rada roditelja i djece s posebnim potrebama. Roditelji su prepusteni sami sebi i nisu u mogućnosti dobiti savjetodavnu pomoć.

Kroz savjetodavni i psihoterapijski rad s roditeljima djece s posebnim potrebama stvaraju se uvjeti da se postigne njihova aktivacija u okviru mogućeg, ali izbjegne njihova izolacija, institucionalizacija i pasivizacija.

LITERATURA

1. Arambašić, L. (1996). Savjetovanje. U: Pregrad, J. Stres, trauma i oporavak. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Američka psihijatrijska udruga (1994). Dijagnostičko-statistički priručnik za duševne poremećaje(DSM-IV). Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Fulgosi-Masnjak, R., Gustović-Ercegovac, A., Igrić, Lj. (1998). Povezanost između nekih dimenzija vlastite kompetencije i trajnog stresa niskog intenziteta kod roditelja djece usporenog kognitivnog razvoja. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 1998, 34,1, 47-60.
4. Mavrin-Cavor, Lj. (1993). Treatment and Services for Mental Retarder persons with mental health problems in Croatia. Journal of Intellectual Disability Research, 37, 54-56.
5. Seligman, M., Darling, R.B.(1997). Ordinary Families, Special Children. New York: The Guilford Press: New York.
6. Turnbull, A.P., Turnbull, H.R. (2001). Families, Professionals, and Exceptionality: Collaborating for Empowerment. New Jersey: Merill Prentice Hall

TEME OBRAĐENE U OKVIRU PROJEKTA "RODITELJI ZA RODITELJE"

I. OSNOVE SAVJETOVANJA

mr. sc. Ivan Vračić

PROCES SAVJETOVANJA

Kao što je rečeno u prethodnom poglavlju, savjetovanje je proces koji nam pomaže da se nosimo sa svakodnevnim problemima, da prihvaćamo nove životne izazove, da se razvijamo u nošenju sa zahtjevima života. To je proces koji pomaže ljudima da se promijene, savjetovanja pomaže ljudima da postignu neke svoje ciljeve ili da općenito djelotvornije funkcioniraju.

Pod savjetovanjem se podrazumijeva pružanje pomoći pojedincima u suočavanju s poteškoćama svakodnevnog življenja, njihovom uspješnom rješavanju, te osposobljavanju pojedinca za što uspješnije samostalno suočavanje s budućim životnim poteškoćama, koristeći pri tom sve svoje raspoložive potencijale. Savjetovanje je organizirana pomoć u riješavanju teškoća u psihosocijalnom prilagođavanju, pomoć u osobnom rastu i razvoju. Savjetovanje pridonosi prevenciji psihičkih poremećaja.

Dijelovi savjetodavnog razgovora

Savjetodavni razgovor se može podijeliti u više dijelova ili faza, a svaki dio ima svoju svrhu i cilj:

Prvi dio – početak razgovora. Cilj uvodnog dijela razgovora je uspostavljanje dobrog odnosa s klijentom (osjećaj sigurnosti, otvorenost i iskrenosti), te stvaranje ugodne atmosfere za razgovor.

Drugi dio - sredina razgovora. Ovo je glavni dio savjetodavnog razgovora, orijentiran na problem. Karakteriziraju ga nesugestibilna, otvorena pitanja, otvoren poziv klijentu da razgovor započne na svoj način, poticanje.

Treći dio - završavanje razgovora. Namijenjen je završavanju i zaokruživanju razgovora, za pitanja klijenta, te pozdravljanje.

Faze savjetovanja

Savjetovanje je proces koji ima svoj tijek i traje određeno vrijeme, može obuhvaćati jedan ili više savjetodavnih razgovora. Proces savjetovanja se može podijeliti u nekoliko faza:

- početna (uvodna) faza
- faza akcije
- faza integracije
- faza novog usmjeravanja (nove orijentacije)

Početna (uvodna) faza ima zadatak uspostaviti dobru atmosferu i kontakt s klijentom, (a u grupi stvoriti osjećaj zajedništva). Ova faza je orijentirana na definiranje problema tj. na pojašnjenje razlog dolaska klijenta. Klijentu treba dati prostora za iznosšenje problema. Pri tom se koristi aktivno slušanje, promatra se tjelesno držanja, pokreti, izražavanje i ponašanje. U ovoj fazi klijent stupa u kontakt sa svojim osjećajima, sjećanjima i sl.

Faza akcije je orijentirana na rad na problemu. Klijent dolazi u kontakt s problemom i sa svojim mislima i osjećajima. Problem se prorađuje, istražuje, sagledava s raznih strana. Pri tome klijent često emocionalno proživljava svoj problema, oslobođaju se njegovi osjećaji, koji mogu biti vrlo intenzivni.

Faza integracije ima cilj da se ono na čemu se radilo u fazi akcije, još jednom rekapitulira tj. jasno se ukratko sažme, proanalizira se rad na problemu. U toj fazi pitamo klijenta "Što je za vas bilo najvažnije u ovom razgovoru?, Je li vam nešto ostalo "otvoreno", nezavršeno?, Kako sada gledate na problem i njegovo rješavanje?"

Faza nove orijentacije je usmjerena na rješenje problema i promjenu ponašanja, jer je cilj svakog savjetovanja promjena. S klijentom se razgovara se o uvidu u problem i izvlači se zaključak što će klijent napraviti. Može se raditi i na isprobavanju i uvježbavanju novih načina ponašanja tj. Zajedno s klijentom napraviti plan kako će dalje postupati.

Opći elementi potrebni za savjetovanje

Da bi se uopće moglo govoriti o savjetovanju potrebno je nekoliko elemenata: **klijent** koji je barem djelomično svjestan da ima problem, da ga nešto muči; **savjetovatelj** koji ima potrebne vještine i želju da pomogne klijentu, obostrano **poštovanje** klijenta i savjetovatelja, dobromjeran i **empatički stav** savjetovatelja; i **atmosfera** koja dozvoljava klijentu izražavanje osjećaja i ohrabruje ga na promjenu

Klijentova očekivanja i ciljevi

Klijent treba biti informiran o načinu i mogućnostima savjetovanja. Savjetovatelj se treba prilagoditi situaciji i trenutnim klijentovim potrebama. Za uspješnost savjetovanja je važna savjetovateljeva fleksibilnost prilagođavanje očekivanjima klijenata.

Najbolji način za upoznavanje klijentovih očekivanja je da klijent ispriča svoj problem, da kaže što očekuje i zamišlja da savjetovatelj treba učiniti.

Nakon toga se zajednički prorađuju i na kraju zajednički definiraju ciljeva savjetovanja. Važno je da se savjetovatelj i klijent slažu oko ciljeva.

Klijenti često dolaze na savjetovanje s **pogrešnim očekivanjima**. Jedno od pogrešnih očekivanja je precjenjivanje savjetovanja kao „magičnog postupka“, kojim se može sve riješiti. Često pogrešno očekivanje je i očekivanje da se vanjske životne prilike mogu promijeniti bez vlastitog truda, očekivanje da za svoje ponašanje nije odgovoran on nego savjetovatelj, a često i očekivanje da će odlaskom na savjetovanje potvrditi nerješivost problema.

Osim pogrešnih očekivanja **nepovoljna motivacija** za savjetovanje može biti i strah od promjena, rezignacija zbog mnogih neuspjelih pokušaja rješavanja problema, jedno ili više neuspjelih savjetovanja, jako optuživanje drugih osoba ili vanjskih prilika za teškoće, nedostatak jasnog koncepta promjene i uvjeta promjene, te nedostatak drukčijih obrazaca ponašanja.

Povoljna motivacija za savjetovanje:

- visoki pritisak patnje
- nada u promjenu, pozitivna očekivanja od savjetovanja
- prihvatanje savjetovatelja
- prihvatanje savjetovanja kao postupka u kojem klijent ima aktivnu a ne pasivnu ulogu

Završetak savjetovanja

Savjetovanje može završiti na zahtjev klijenta ili na zahtjev savjetovatelja.

Završetak **na zahtjev klijenta** se dešava u situaciji kad klijent smatra svoj problem pretežno riješenim, ili kad smatra daljnju rad nepotrebним. No, često su uzrok vanjski razlozi (udaljenost, vrijeme, financiranje i drugo) koji ne dopuštaju daljnje savjetovanje. Nadalje,

može se dogoditi da u životu klijenta nastaju nekakve promjene, te on želi prekinuti savjetovanje, odnosno isprobati kako će se sada snaći. Ponekad bi klijent sam htio obraditi preostale probleme, a ponekad su promjene koje kod klijenta nastaju kroz proces savjetovanja za njega pretjerano opasne i izazivaju previše straha.

Završetak savjetovanja **na zahtjev savjetovatelja** nastupa kad savjetovatelj smatra klijentove probleme pretežno riješenima, kad daljnji rad s klijentom smatra nepotrebним. Često vanjski razlozi na savjetovateljevoj strani ne dozvoljavaju daljnji rad. Ponekad na osnovu promjena kod klijenta savjetovatelj može smatrati korisnim da klijent sam isproba kako će se snaći. Razlog može biti i to da savjetovatelj vjeruje da klijent može sam riješiti preostale probleme, a razlog nemože biti i savjetovateljev strah od klijentovog preopterećenja ako se savjetovanje nastavi ili intenzivira.

KOMUNIKACIJA TIJEKOM SAVJETOVANJA

Komunikacija se općenito dijeli na verbalnu i neverbalnu. Obje vrste komunikacije dolaze do izražaja tijekom savjetovanja.

Neverbalna komunikacija

Neverbalna komunikacija je način kojim ljudi komuniciraju bez riječi, bilo namjerno ili nenamjerno. Neverbalni znakovi uključuju:

- izraze lica,
- ton glasa,
- geste,
- položaj tijela ili pokret,
- dodir i
- pogled

Neverbalno komunicirajući govorimo o:

- našim emocijama (osjećajima)
- našim stavovima
- našim osobinama ličnosti
- našim namjerama u svezi daljnje komunikacije s dotičnom osobom

Ton glasa kao oblik neverbalne komunikacije obuhvaća spuštanje ili podizanje glasa, ubrzani ili usporeni govor, naglašavanje pojedinih riječi, umetnute pauze i sl.

Kontakt očima i pogled su vrlo moći neverbalni znakovi. Širom otvorene oči i proširene zjenice pokazatelj su interesa za sugovornika. Smjer i duljina pogleda ukazuju na interes i emocije i pomažu nam u usklađivanju komunikacije s drugom osobom. Skrivanje pogleda često je znak neiskrenosti, ali može biti i znak neugode.

Geste i pokreti rukama su oblici neverbalne komunikacije koji zamjenjuju verbalnu poruku i imaju dobro poznato značenje unutar određene kulture. Geste koje koristimo kako bi ilustrirali ili pojasnili verbalnu poruku nemaju značenja ako ih se koristi samostalno.

Dodir pokazuje naklonost, bliskost, ugodnost i ponekad dominiranje. Određen je stupnjem sviđanja i privlačnosti, stupnjem poznatosti i bliskosti, moći i statusom.

Držanje tijela. Način na koji stojimo ili sjedimo može biti vrlo jasan pokazatelj onog što osjećamo. Otvoreni položaj ruku i nogu ukazuje na naklonost, dok prekrižene ruke i noge ukazuju na oprez i nesigurnost.

Važan segment everbalne komunikacije je **osobni prostor**. Korištenje osobnog prostora je neverbalno ponašanje koje uvelike varira među kulturama. Razlikujemo nekoliko zona osobnog prostora: **intimna** zona (do 45 cm), **osobna** zona (obitelj i prijatelji, do 1.20 m), **socijalna** zona (društveni i poslovni odnosi, od 1.20 do 3 m), **javna** zona (nepoznati, više od 3 m).

Izgled je također vrlo važan oblik neverbalne komunikacije. Odjeća koju imamo na sebi, frizura i stil služe nam za samopredstavljanje i pokazuju kako sebe doživljavamo i kako bismo voljeli da nas i drugi vide.

Empatija

Empatija je sposobnost uživljavanja u emocionalna stanja druge osobe i razumijevanje njenog položaja (npr. patnje, ugroženosti) na osnovi doživljene ili zamišljene situacije u kojoj se ta osoba nalazi. To je teško ako je iskustvo drugog previše bolno i ako je u suprotnosti s našim etičkim stavom. Samo zamišljati kako je drugome bez emocionalne uživljavanja nije empatija.

Empatija je suživljavanje promatrača s psihičkim svjetom druge osobe, zadržavajući realan uvid u stanje, bez proživljavanja. Empatija je osjećanje **S** drugim, ali ne i osjećanje **ZA** druge. Empatični stav je: **ZNAM kako se osjećaš**.

Empatija znači osjećam kako se drugi osjeća ali pri tome znam da je taj osjećaj njegov a ne moj. Razumjeti je više nego samo otkriti što drugi doživljava.

PREPORUKE ZA VOĐENJE SAVJETODAVNOG RAZGOVORA

Područja promatranja tijekom savjetovanja

Tijekom savjetovanja je potrebno promatrati više područja:

- **Verbalno** - govor i verbalno izražavanje, analiza verbalnih sadržaja
- **Emocionalno** - razmjena emocija, empatija
- **Ponašajno** - međusobno opažanje ponašanja, motorika
- **Opći dojam**

Osnovna pravila vodenja savjetodavnog razgovora

- Pronaći ugodno mjesto za razgovor, bez vanjskih ometača.
- Osigurati dovoljno vremena za razgovor, razgovor bez žurbe.
- Razgovor treba biti spontan i slobodan.
- Tijekom razgovora komunikacija treba biti jasna (vještine postavljanja pitanja i slušanja).
- Kroz razgovor treba pružiti klijentu empatiju, podršku.
- Način razgovora ne bi trebao biti ni previše formalan, ni previše prijateljski.
- Izražavanje treba biti fleksibilno i jasno, treba izbjegavati prestručnu terminologiju.
- Jezik treba biti prilagođen klijentu (njegovom obrazovanju, sposobnostima i sl.).
- Potrebno je pratiti neverbalne znakove kod klijenta, održavati kontakt očima.
- Važno je uskladiti svoje verbalne i neverbalne poruke.
- Izbjegavati pretjerano bilježenje tijekom razgovora.

Još neke preporuke za vodenje savjetodavnog razgovora

- poklanjati punu pozornost sugovorniku
- zainteresirano ga slušati pružajući mu dovoljno vremena da iznese što ga muči
- ne rukovoditi se svojom znatiželjom nego potrebama klijenta
- ne procjenjivati, ne suditi i ne vrednovati
- ne pričati pretjerano o sebi – osobne primjere koristiti samo u okviru teme razgovora i samo u slučajevima kad naše osobno iskustvo može koristiti klijentu
- ne dijeliti savjete, ne nagovarati – treba pomoći klijentu da sagleda sve mogućnosti a odluku prepustiti njemu

- sagledati problem kao neutralna osoba
- uživjeti se u klijentovu situaciju i doživljavanje

Najčešće pogreške u vođenju razgovora

- gubitak ili iskrivljavanje informacija
- nametanje osobnih stavova i predrasuda
- postavljanje sugestivnih pitanja
- neslušanje - savjetovatelj previše govori (treba više slušati a manje govoriti)
- pokazivanje antipatije prema klijentu
- hladni, birokratski nastup
- pretjerano ispitivanje
- nepodnošenje tištine
- davanje recepta

Slušanje tijekom savjetodavnog razgovora

Iako se čini da je vrlo jednostavno slušati tijekom savjetodavnog razgovora, sa slušanjem često ima problema. Postoje momenti kada možemo slušati, a da zapravo ne čujemo što nam se govori. Može nam se dogoditi da čujemo ono što sugovornik nije rekao. U takvim situacijama naša je pažnja bila je usmjerena na nešto drugo. Svagdje gdje se ljudi nađu zajedno, nastoje biti slušani, međutim, vrlo su rijetko slušani jer osoba koju nastoje pridobiti da ih sluša, vrlo nestručno čeka šansu da - bude slušana.

Loše slušanje

Postoji nekoliko oblika lošeg slušanja koje u savjetovanju treba izbjegavati:

- **pseudo slušanje** - osjećamo da bi smo trebali slušati, ali nas ono što druga osoba govori uopće ne zanima i ne slušamo je, pravimo da nas zanima, ali krivim pokretima tijela otkrivamo se i sugovornik postaje svjestan da se ne radi o pravom slušanju.
- **pasivno slušanje** - nije nam do govorenja pa se prepuštamo slušanju. Zavalimo se u stolicu, pokrivamo usta da bi smo sakrili povremeno zijevanje, pogled nam luta i rijetko gledamo sugovornika u oči.

- **otimanje riječi** - dok druga osoba govori nestrpljivi smo, lupkamo prstima ili se igramo nekim predmetom, jer želimo govoriti. Stoga slušamo tek toliko da bi mogli ugrabiti priliku za vlastit nastup.
- **doslovno slušanje** – samo slušamo ono što osoba govori, ne uvažavamo njene neverbalne signale.
- **slušanje iz zasjede** - riječ je o slušanju koje ima za cilj napad na drugu osobu. Slušamo ali samo kako bi smo uočili pogreške i napali je.

Aktivno slušanje

Aktivno slušanje je slušanje koje uključuje usmjeravanje pažnje, interpretiranje i pamćenje onoga što smo zaista čuli.

Aktivno slušati znači slušati usredotočeno, slušati s empatijom i prihvaćanjem druge osobe, te slušati odgovorno.

To znači ne samo fizički čuti nego i točno razumijeti značenje onog što smo čuli, ne samo točno razumjeti nego i dati sugovorniku na znanje da smo razumijeli.

Svaka osoba koja dolazi na savjetovanje ima potrebu da ga se čuje, da ga se prihvati i razumije.

Svrha aktivnog slušanja

- uspostava odnosa podrške
- uspostava povjerenja
- premošćivanje razlika između savjetovatelja i klijenta
- pomaganje klijentu da se otvori i prevlada svoju bojažljivost, napetost i sramežljivost
- pomaganje klijentu da osvijesti osjećaje
- prikupljanje informacija
- stvaranje osnove za poticanje na promjenu
- pomaganje klijentu da preuzme odgovornost
- pomoći u prihvaćanju situacije

Što je potrebno za aktivno slušanje?

- zainteresiranost - želja da se čuje
- motiviranost za pružanje pomoći - želja da se pomogne

- sposobnost suosjećanja, empatije
- znanje - vještine aktivnog slušanja

Vještine aktivnog slušanja

1. Osnovne vještine aktivnog slušanja

- posjedovanje stava uvažavanja i prihvaćanja
- uživljavanje u stanovište klijenta
- korištenje glasovnih osobina za razumijevanje i poticanje klijenta
- korištenje znakova otvaranja, malih potkrjepa i pitanja otvorenog tipa

2. Vještine izražavanja razumijevanja osjećaja

- parafraziranje
- reflektiranje osjećaja
- razumijevanje konteksta i razlika

Upute za aktivno slušanje

- **odlučite da ćete slušati** - recite sami sebi «Sad ću slušati».
- **gledajte sugovornika u oči**
- **koristite neverbalne znakove** poput klimanja glavom ili govorom tijela.
- **pitajte** - razmišljajte o onome što čujete i postavljajte pitanja. Tako možete razjasniti si neke stvari koje niste dobro razumjeli, a i dajete sugovorniku do znanja da ga stvarno slušate.
- **parafrazirajte** - vlastitim riječima ponovite ono što ste čuli npr. «Ako sam vas dobro razumio, vi kažete da...?» ili «znači li to da...?». Ovo vam pomaže da uvidite koliko ste pozorno sugovornika slušali i razumjeli.
- **nemojte previše govoriti** - većina ljudi radije govoriti, nego slušati. Ako vam je cilj slušati, nemojte govoriti jer je to nemoguće u isto vrijeme.
- **nemojte prekidati** – to se često doživljava kao omalovažavanje i neuvažavanje
- **iskoristite šutnju** - većina ljudi teško podnosi šutnju i želi je što prije prekinuti. Periodi šutnje nisu loši jer vam mogu pomoći da razmislite ili da date drugoj osobi šansu da kaže nešto za što joj treba vremena.
- **izbjegavajte pokrete koji ometaju** - dok slušate ne gledajte na sat, ne listajte papire. Sve to govori da vam nije stalo do osobe i onoga što ona govoriti, da vam je dosadno.

Prepreke za aktivno slušanje

- **usmjeravanje** - preuzimanje kontrole nad onim o čemu bi sugovornik mogao govoriti.
- **procjenjivanje i vrednovanje** - sugovornik ne smije osjetiti da ga procjenujete
- **optuživanje**
- **agresivnost**
- **moraliziranje** - nepoželjne su izjave o tome kako treba živjeti.
- **podučavanje i dijeljenje savjeta** – ne daje se sugovorniku dovoljno prostora i vrenema da sam dođe do rješenja, kao da jedino mi znamo što je najbolje.
- Prepreke za aktivno slušanje - 2
- **neuvажавање sugovornikovih osjećaja** - ne nametati što bi sugovornik trebao osjećati, svatko ima pravo na svoje osjećaje, pa makar bili neprikladni.
- **neprikladno pričanje o sebi** – izbjegavajte
- **etiketiranje i postavljanje dijagnoze**
- **pretjerano interpretiranje** - vaše viđenje sugovornikova ponašanja ne mora imati nikakve veze s onim što ta osoba sama misli.
- **skretanje pozornosti** - skretanje razgovora s jedne teme na drugu

II. OSNOVE GRUPNOG RADA S RODITELJIMA

mr.sc. Radojka Kraljević

Što je to grupni rad?

Obitelj je prva grupa kojoj pripadamo. Ona nam daje osjećaj identiteta i pripadnosti. Možemo kazati da je grupno iskustvo temeljno ljudsko iskustvo. Razvijamo se upravo kroz odnose s drugima. Unutar grupe zadovoljavamo svoje osobne ali i zajedničke potrebe. Svaka grupa nudi članovima brojna fizička, emocionalna i intelektualna iskustva. Isto tako omogućava brojne situacije za učenje, nudi iskustvo pripadanja, no i iskustvo odvajanja i autonomije. U grupi potvrđujemo sliku koju imamo o sebi, ona nam pomaže da postanemo autentični, te da razvijemo osjećaj osobne snage.

Unutar grupe članovi mogu dobiti stručnu pomoć i podršku u rješavanju određenih osobnih i socijalnih problema radi uspješnog suočavanja s životnim poteškoćama, te razvijanja znanja i vještina važnih za bolje razumijevanje samih sebe, drugih ljudi i zajednice u kojoj žive.

Grupni rad je prije svega pomažući proces koji se odnosi na namjerno formirane grupe u kojima se odvijaju aktivnosti usmjerenе na "ovdje" i "sada" pri čemu se koriste teorijska saznanja i specifične tehnike i vještine.

Obitelji djece s posebnim potrebama suočene su s dodatnim razvojnim problemima djece, te često trebaju podršku u rješavanju obiteljskih problema, kao i problema koji se javljaju kod djece i mladih tijekom različitih razvojnih faza. Grupni rad s roditeljima, zasnovan na principima Integrativne Gestalt terapije prvi put se kod nas primjenio 1992. godine (Igrić), te pokazao dobre rezultate.

Kako grupa pomaže?

Opravdano se zapitati na koji način grupa pomaže? Postoji više načina kako grupa pomaže. Prije svega unutar grupe moguće je prepoznavanje sličnih teškoća, briga i osjećaja pripadnosti koji doprinosi smanjivanju osjećaja usamljenosti. Članovi grupe razmjenjuju informacije i međusubno se usmjeravaju vezano uz teškoće koje dijele. Isto tako, članovi međusubno nude podršku i pomoć, čineći dobro jeni drugima. Međusubnom interakcijom uče se prilagođavati i biti konstruktivni. U grupi se također potiče osvješćivanje vlastitog ponašanja vezanog uz određenu poteškoću, motiva i ishoda određenog problema, što doprinosi u konačnici boljem razumijevanju sebe i svojih postupaka.

Grupe za samopomoć i uzajamnu podršku

Postoje različite vrste grupa, ovom prilikom posebnu pozornost poklonit ćemo grupi za samopomoć i uzajamnu podršku koja su se u našem dosadašnjem radu s roditeljima djece s posebnim potrebama pokazala efikasnom i vrlo korisnim u prevladavanju poteškoća s kojim se roditelji i djeca s posebnim potrebama svakodnevno suočavaju.

Grupe za samopomoć razvile su se kao odgovor osoba koje nisu uspjеле pronaći odgovarajuću podršku i stručne usluge u situacijama kad im je podrška i pomoć bila potrebna, a prirodna socijalna mreža to nije mogla zadovoljiti.

Općenito uzevši, osnovni cilj grupe za samopomoć i uzajamnu podršku je prije svega omogućiti članovima razmjenu iskustva (npr. mogućnost da se ispriča osobna priča), pružanje međusobne emocionalne podrške, te stvaranje okruženja prihvaćanja i razumijevanja, te savjetovanja o tome kako se uspješnije može suočavati s teškim i bolnim životnim situacijama. Krajnji je cilj ove grupe osnažiti članove za aktivan pristup u suočavanju sa životnim teškoćama. Uspjeh u prevladavanju poteškoća od strane jednog člana grupe služi kao model ostalima. Dakle, ova vrsta grupe nudi model kako se uspješnije nositi s teškim životnim situacijama.. Pri tome je grupa izvor međusobne podrške i omogućava razvoj samopoštovanja kroz pomaganje drugima. Voditelji grupe nisu profesionalci, no u pojedninim slučajevima pozivaju se profesionalci iz područja koji informiraju članove o mogućnostima rješavaja određene vrste poteškoća ili ostvarivanja različitih prava.. Ta vrsta grupe često ima za cilj poduzimanje socijalne akcije kako bi se relizirale određene promjene u sustvu i široj javnosti, odnosno na razini lokalne zajednice, vezano uz rješavanje određene problematike važne za članove grupe.

Svaka grupa prolazi kroz svoj proces, pri čemu razlikujemo slijedeće faze grupnog rada: 1. početna faza grupnog rada, 2. središnja faza grupnog rada, 3. završna faza grupnog rada i 4. evaluacija grupnog rada. U dalnjem tekstu ukratko ćemo ih opisati.

U početnoj fazi članovi grupe se predstavljaju i međusobno upoznaju. Navodi se svrha i način rada, definiranju ciljevi (navode se pojedinačni i zajednički ciljevi grupe), te potiču i motiviraju članovi za rad u grupi. U ovoj fazi razmatraju se grupna pravila koja se prije svega odnose na povjerljivost sadržaja koji se raspravljuju na grupi, ali i na neka općenita pravila

kao što su kad jedan član grupe govori ostali članovi ga slušaju i neometaju. Također se mogu postaviti i neka specifična pravila koja postavlja sama grupa (npr. nema svađanja, dopušteno je misliti drugačije, potrebno je doći na vrijeme ne grupni susret i sl.). U ovoj fazi važno je članove upoznati i s osnovnim etičkim principima i pravilima u grupnom radu koja se odnose na njegovanje temeljnih humanističkih vrijednosti u cilju osnaživanja članova, pri čemu treba imati na umu da je svaka grupa jedinstvena na svoj način, a voditelj treba imati na umu da je grupa osnovana prvenstveno zbog potreba članova.

U središnjoj fazi - rad u grupi se strukturira. Strukturiranje rada povezano je s aktivnostima koje će se u grupi provoditi. Određuje se što se u grupi radi, kako se radi, te razvijaju odgovarajući obrasci komuniciranja. Članovi grupe međusubno se slušaju, iznose svoje poteškoće, drugi članovi im daju povratnu informaciju. U ovoj fazi razvija se već spomenuti obrazac komuniciranja među članovima. Razgovor u grupi jedan je od pokretača grupnih odnosa i promjene članova, te postizanja njihovih ciljeva. Razgovor kao osnovni oblik verbalne komunikacije temelji se na slušanju, govorenju, ali i opažanju. Povratne informacije jedan su od temelja grupnog rada kao pomažućeg procesa i često pokretač promjene kod članova. Na taj se način članovi grupe podupiru i potiču za postizanje ciljeva, po potrebi i usmjeravaju, te prati njihovo djelovanje.

Završna faza grupnog rada usmjerena je na održavanje i podržavanje promjena postignutih kod članova grupe. Isto tako, potiče se neovisno funkcioniranje članova grupe i održanje promjena nakon prestanka trajanja grupe. Razmatraju se planovi za budućnost. Na samom kraju grupnog rada provodi se vrednovanje u postizanju individualnih i grupnih ciljeva.

U dalnjem tekstu kazat ćemo nešto više o fenomenima vezanim uz grupni proces kao što su pojava tištine u grupi, sukobi u grupi, konstruktivno rješavanje sukoba i ulozi voditelja.

Sukob u grupi

Sukobi u grupi neizostavan su dio grupnog procesa. Kao i u svakodnevnom životu, obično se odvijaju oko neusklađenih potreba, ciljeva i vrijednosti članova grupe, oko položaja i moći u grupi, te oko traženja pozornosti voditelja.

Sukob sam po sebi nije štetan, no štetan i loš može biti način na koji se sukob rješava. Sukobi mogu biti korisni jer omogućavaju rast i razvoj grupe, bolji uvid u to tko su članovi, u što vjeruju. Možemo kazati, da sukob neizostavno produbljuje interakciju među članovima.

Rješavanju sukoba moguće je pristupiti na konstruktivan način. To se može postići prije svega kroz otvorenu komunikaciju koja uključuje međusobno poštovanje i uvažavanje među članovima grupe. Isto tako je važno da se svi članovi grupe osjećaju sigurno. Potrebno je usredotočit se na problem, a ne na sudionike, te poticati smirivanje izraženih emocija i percipirane pretnje. Problem je potrebno definirati, kao i stvarne potrebe osoba u sukobu. U nekim situacijama potrebno je problem razbiti na manje djelove koje je lakše riješiti. Treba težiti rješenju "pobjeda-pobjeda" koje podrazumijeva zadovoljenje potreba svih uključenih u sukob. Pronalaženje više mogućih rješenja i odabir prihvatljivog rješenja (za obje strane u sukobu) jedan je od glavnih ciljeva konstruktivnog rješavanja problema.

Tišina u grupi

Prije nego nešto kažemo o tišini u grupi važno je istaknuti da voditelj treba poštovati tišinu u grupi. Tišina u grupi može biti znak da su svi članovi grupe okupirani unutranjim procesima, odnosno razmišljaju o onom što se na grupi dešavalо. To isto tako može biti znak nesigurnosti, pri tome je poželjno da voditelj sažme što je sve grupa do sada već "prošla" ili pak verbalizira što grupu "brine". Tišina u grupi može biti i znak osjećaja slabosti i bespomoćnosti. Uloga voditelja je da u takvim situacijama depresivne članove ohrabri i aktivira, te naglasi što članovi mogu ponuditi jedni drugima, odnosno potaknuti razgovor o očekivanjima. Nadalje, tišina u grupi može biti i znak otpora, suprostvaljanja. Ova situacija iziskuje otvorenost voditelja za kritiku, razgovarati s članovima o njihovom viđenju grupe, ciljevima i njihovoј realizaciji.

Uloga i vještine voditelja u grupnom radu

Važno je istaknuti da je uloga voditelja prije svega da usmjerava i koordinira aktivnosti grupe njihovom zajedničkom cilju, pri čemu voditelj svakako brine o socio-emocionalnim potrebama članova grupe. Preporučljiv je demokratski stil vođenja grupe prema kojem je voditelj "prvi među jednakima". On obrazlaže svoje prijedloge, članovi zajednički donose značajne odluke, komunikacija je dvosmjerna, a odgovornost za ostvarenje cilja zajednička.

Voditelj u grupnom radu treba posjedovati i određene vještine. Među važne vještine voditelja za ostvarivanje grupnih ciljeva ubrajaju se: usmjeravanje ka cilju, traženje i davanje informacija, poticanje i uravnoteženje sudjelovanja svih članova, te konačno sažimanje dešavanja u grupi kako bi se pratile napredovanje grupe ka cilju. S druge strane među vještinama voditelja važnim za održavanje grupe i uspostavljanje dobrih odnosa svakako treba izdvojiti praćenje i podupiranje članova što podrazumijeva aktivno slušanje i praćenje svih članova u grupi. Osjetljivost i reagiranje na osjećaje članova, dakle raspolaganjem kapacitetom za empatiju, prepoznavanje osjećaja, odabir adekvatnog odgovora na osjećaje članova grupe.

Grupni rad s roditeljima

Svi navedeni elementi itekako su važni i u radu s roditeljima djece s posebnim potrebama. Obitelji djece s posebnim potrebama suočene su s dodatnim razvojnim problemima djece, te često trebaju podršku u rješavanju obiteljskih problema, kao i problema koji se javljaju kod djece i mladih tijekom različitih razvojnih faza. Grupni rad s roditeljima, zasnovan na principima Integrativne Gestalt terapije prvi put se kod nas primjenio 1992. godine (Igrić), te pokazao dobre rezultate. Temeljem toga usvojen je kao osnovni način rada i aktivnosti koji se provodi u udruzi Idem.

ISKUSTVA S PROJEKTA „RODITELJI ZA RODITELJE“

mr. sc. Ivan Vračić

U slijedećem tekstu bit će prikazana neka konkretna iskustva s projekta „Roditelji za roditelje“.

Najprije će biti navedene poteškoće s kojima su se susretali roditelji djece s posebnim potrebama iz Udruge „Idem“ koji su bili u ulozi voditelji grupe roditelja djece s posebnim potrebama u školama. Nakon toga će biti prikazana i neka iskustva roditelja djece s posebnim potrebama koji su bili članovi grupe.

ISKUSTVA I POTEŠKOĆE RODITELJA – VODITELJA GRUPA

Roditelji na grupama šire priču i previše detaljno obrazlažu svoj slučaj.

Tada je važno da voditelji grupe vode računa o tome da svatko treba doći u priliku nešto reći. Takvu diskusiju je dobro na primjereno način prekinuti i usmjeriti rad dalje.

Pravila u grupi nisu baš najbolje obradena.

Voditelji nisu na početku susreta obradili pravila grupnog rada, nego je voditelj iskoristio trenutak kad je jedna mama spomenula kako joj je teško kad se o njenom djetetu raspravlja naokolo pa je navela pravilo diskrecije. Voditelji su zaključili da bi bilo dobro na početku susreta, kada je pažnja više usmjerena na voditelje, reći sva važna pravila.

Dva roditelja na grupi dosta agresivno ističu da nemaju vremena "za gubljenje" jer su krivo shvatile svrhu grupe. Misle su da se radi o pomoći djeci (nesto tipa instrukcija) a ne grupi za roditelje, i da je to razlog njihovog dolaska, a da nemaju zelju raditi na sebi i slušati savjete.

Roditelji su im objasnili svrhu grupe, smirili ih i na kraju su se pronašle u nekim stvarima o kojima su roditelji pričali.

Jedan voditelj je na početku grupe u jakoj tremi.

Nakon predstavljanja se oslobođio i bio vrlo ugodan sa svojim iskustvom.

Intervencija korištenja vlastitog primjera.

Voditelj je napravio dobru intervenciju u smislu okretanja pažnje roditelja na njihova očekivanja od vlastite djece i skrenuvši im pažnju na to da paze na njih osim sto ih "naganjaju" na učenje. naveo je primjer svojih poteškoća u školi i prilikom učenja i posljedica koje je imao cijelog života na račun samopouzdanja i nesigurnosti.

Roditelji su vrlo zatvoreni.

Voditelj je odlično procijenio situaciju da pomogne roditeljima da opišu svoje slučajeve tako što je ispričala neke svoje „dogodovštine“ ili cak anegdote s učiteljima i školom te kako je korak po korak nalazila rješenja. To je potaklo ove roditelje da se otvore pa je grupni proces krenuo.

Na grupi je nestalo teme za razgovor, nakon iznošenja problema koji se činio nerješiv.

Važno je da voditelji mogu potaknuti temu o rješavanjima problema, npr. pitati roditelje za njihovo slobodno vrijeme i što čine da ostanu "zdravi" u cijeloj prici ili da se posvete prednostima vlastitog djeteta jer najčešće pričaju o njegovim teškoćama.

Jedan roditelj bi htio za svojeg sina razumijevanje nastavnika (dislalija i disgrafija), ali ne želi zatražiti individualizirani pristup zbog straha od etiketiranja.

Roditelji su joj pokušali objasniti kako joj može pomoći rješenje o ind. pristupu i kako to nije nikakvo etiketiranje.

Roditelji se žale da su u radnom odnosu i zbog toga ne stignu pomagati dovoljno svojoj djeci.

Voditelji pa su ih informirali da mogu zatražiti od Centra za socijalni rad odobrenje za rad na 4 sata (uz objašnjenje kako to funkcionira).

Na grupu dolaze samo majke, očeva nema.

Voditelji su članovima grupe dali „domaću zadaću“ - mame slijedeći puta moraju povesti i svoje supruge, da se vidi kako oni percipiraju problematiku svoje djece.

Roditelji se tuže da djeca imaju problem s organizacijom vremena.

Voditelji su s roditeljima razgovarali o izradi plana za svaki radni dan: roditelji i djeca zajednički planiraju svoje dnevne aktivnosti koje uključuju i obveze i slobodno vrijeme, od ustajanja ujutro, do lijeganja u krevet navečer. Naglasak je da djeca sama pišu raspored i sami predlažu aktivnosti, a roditelji su u funkciji da kontroliraju i eventualno sugeriraju ako je dijete nešto izostavilo, te da vode računa o pridržavanju rasporeda.

Razgovor u grupi izmiče kontroli, bilo je istovremenih razgovora na više strana.

Voditelji su im u šali rekli da će ih razmjestiti ako budu pričali pod satom. Vrlo brzo se grupa utišala, te su govorili jedan po jedan.

Roditelji na grupi počinju pričati svi u isti glas.

Voditelj pričajući počne utišavati svoj glas – roditelji se svi utišaju.

Jedan član grupe, nakon objašnjenja voditelja što smatramo pod "posebnim potrebama", na to reagirao "Znam , to su ona retardirana djeca!".

To je jako razljutilo voditelje, ali su nakon toga objasnili koja je razlika i zašto je važno da sa danasnjeg sastanka ode s novim spoznajama i da je upravo u tome tragedija ove djece, jer ih se zbog slabe ili nikakve infomiranosti naziva retardiranim, nesposobnim ili sl. On je pozitivno reagirao uz isprike i objasnjenje da nije znao...

informirati se kako bi mogao zastupati interesе djeteta.

ISKUSTVA RODITELJA - ČLANOVA GRUPA

Primjer 1

Izuzetno je bilo i javljanje majke koja danas ima studente blizance i još treće dijete u toj školi, a hrabro je govorila o užasu koji je ona prolazila u svom školovanju, prije 37 godina. Kaže da se s disleksijom borи 37 godina, nakon svog užasnog školovanja tijekom kojeg se sama izborila da ne bude ispod prosječna, onda je cijelo osnovnoškolsko srednjoškolsko razdoblje sina podržavala u borbi sa školskim sustavom - danas i on studira, a ona i dalje radi s njim.

Primjer 2

Majka čija djeca nemaju problema u školi i nemaju poteškoća navodi da joj je dragو što je čula kroz što sve prolaze djeca s posebnim potrebama i njihovi roditelji. Shvatila je da se na roditeljskim sastancima često izdvaja djecu s posebnim potrebama, pa i poimenično, kao djecu koja remete red u razredu i unaprijed ih se osuđuje.

Primjer 3

Majka je pred razredom svoga sina rekla da joj sin ima ADHD. Djeca sada misli da njen sin nije normalan.

Primjer 4

Nakon jednog grupnog sastanaka majka izjavljuje da je ohrabrena i izuzetno sretna jer nije bila niti svjesna koje poteškoće imaju djeca s posebnim potrebama i kako je shvatila kako se njena kćer (disleksija, hiperaktivnost) jako dobro nosi s problemima.

Primjer 5

Majka navodi da ona i suprug imaju visoka očekivanja i zahtjeve prema rezultatima svog sina koji ima poteškoće u školi, vrše pritisak na dijete, dijete se srami dijagnoze, a otac potpuno ne prihvata i protivi se tome. Majka nema snage boriti se sa svim tim problemima, vrlo je razočarana odnosom nastavnika prema njenom sinu, pokušala je razgovarati, ali je dobila lošu povratnu informaciju (nezainteresiranost), zbog koje se ne želi i više nema snage dovoditi se u situaciju da bilo kome što objašnjava ili traži. Zbog toga je vrlo uzrujana i loše se osjeća.

Primjer 6

Majka često doživljava telefonska uznemiravanja od strane drugih roditelja i nastavnika koji prijavljuju nepodopštine njezina sina i zbog toga je vrlo uzrujana. Kad vidi na telefonu da je zovu iz škole ne želi se javiti.

Primjer 7

Djed navodi da ima odraslu kćer koja je završila specijalnu školu. Navodi da je on tada, prije puno godina, shvatio da bi ona mogla ići u redovnu školu, ali jvj to tadašnji sustav školstva nije dozvoljavao. Svjestan je da bi kroz redovno školovanje puno više dobila, kako što se tiče znanja, tako i osobno. Zadovoljan je što su ta vremena prošla, a žalostan što mu je kćer morala proći kroz sve ono što je prošla.

Što se svidjelo roditeljima članovima grupe?

- Dopao mi se neposredan i lagan pristup problemu.
- Puno korisnih savjeta na osnovu vlastitih iskustava.
- Otvorena i spontana atmosfera.
- Iskrenost ljudi i želja za rješavanjem problema.
- Velika ustrajnost da se pomogne djeci
- Saznaš stvari koje nisi znao, osjetiš zadovoljstvo, jer nisi sam.
- Divan je osjećaj kad vidiš da s drugima možeš podijeliti ono što si ti već prošao ili nešto novo vidjeti što nisi prošao.

EVALUACIJA

Provadena je evaluacija na tri razine:

- S roditeljima – voditeljima grupa (sedam voditelja)
- S roditeljima članovima grupa (svi članovi grupa)
- Sa stručnjacima supervizorima (dva stručnjaka koja su vodili grupne supervizije s voditeljima grupa i tri stručnjaka koja su prisustvovala na prvom i zadnjem susretu grupa u školama)

Provđba evaluacije bila je anonimna.

- VODITELJI GRUPA -

Roditeljima voditeljima grupa su postavljena dva otvorena pitanja o tome što im je bilo najkorisnije i što bi voljeli da je bilo drugačije, dva pitanja u kojima su trebali brojčano procijeniti uspješnost sebe kao voditelja i uspješnost susreta u školi.

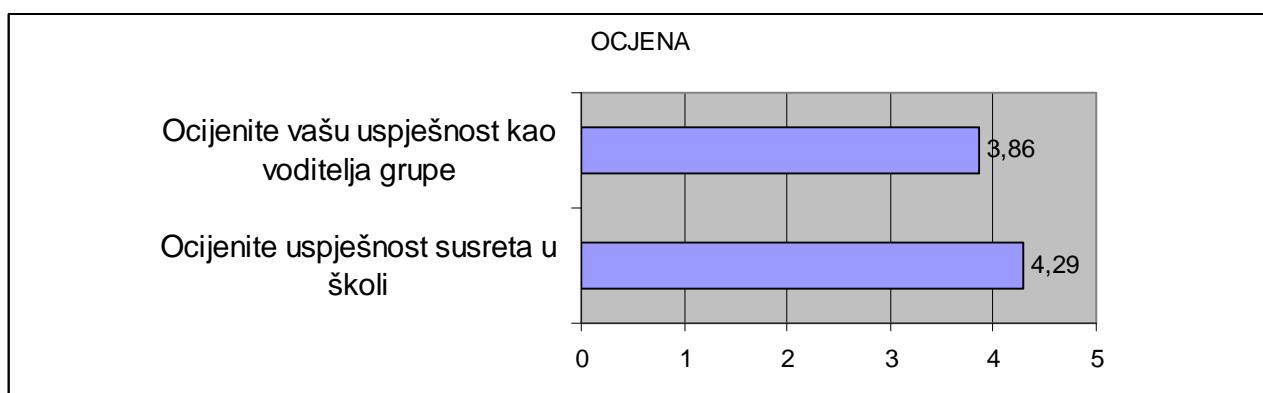
1. Navedite što vam je tijekom rada bilo najkorisnije

- susret i upoznavanje s drugim roditeljima, njihovim problemima i novim načinom rješavanja problema. Dobro je što smo mogli naša iskustva prenijeti drugima i tako im pomoći
- ovo je sasvim novo iskustvo, čula sam mnoge priče nesretnih i nezadovoljnih roditelja iz neke druge perspektive
- kroz dosadašnje iskustvo u udruzi bolje sam upoznao sebe i odnos prema vlastitom djetetu. Iz toga sam imao temelj u pomaganju i drugim roditeljima
- sretna sam što vidim da ima pomaka u radu s djecom s posebnim potrebama u razredu (osobni asistenti), u odnosu na vrijeme kad je moje dijete bilo učenikom osnovne škole
- izmjena iskustava s drugim roditeljima
- otvorenost roditelja da pričaju o svojim problemima
- potpora supervizora, edukacija i komunikacija sa stručnjacima

2. Navedite što biste voljeli da je bilo drugačije

- veći odaziv roditelja
- veselilo bi me da je bilo više roditelja uključenih u grupe
- da je na zadnjem sastanku bilo više roditelja, a posebno da su se u većem broju odazvali roditelji djece bez problema u praćenju redovne nastave. Nadam se da će nekom drugom prilikom i oni sudjelovati u većem broju, kao i nastavnici, koji obavezno moraju čuti ove priče iz usta roditelja
- loše predstavljanje i upoznavanje od strane škole. Iz onog što sam vidoio, nismo predstavljeni kao partneri nego nešto što se mora odraditi
- da je stručni suradnik škole odradio svoj dio obaveze (animacija i motivacija) kako bi imali više roditelja na sastancima i razmijeniti više iskustava

Slijede prosječne vrijednosti brojčanih odgovora na dva pitanja o uspješnosti.

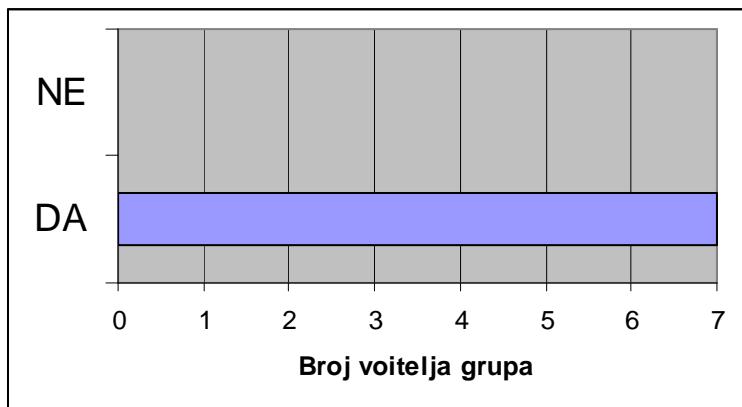

1 - uopće ne, 2 - u manjoj mjeri, 3 – ponekad, 4 - u većoj mjeri, 5 - u potpunosti.

Na kraju je voditeljima postavljeno i slijedeće pitanje:

Jeste li zainteresirani za nastavak rada s drugim roditeljima?

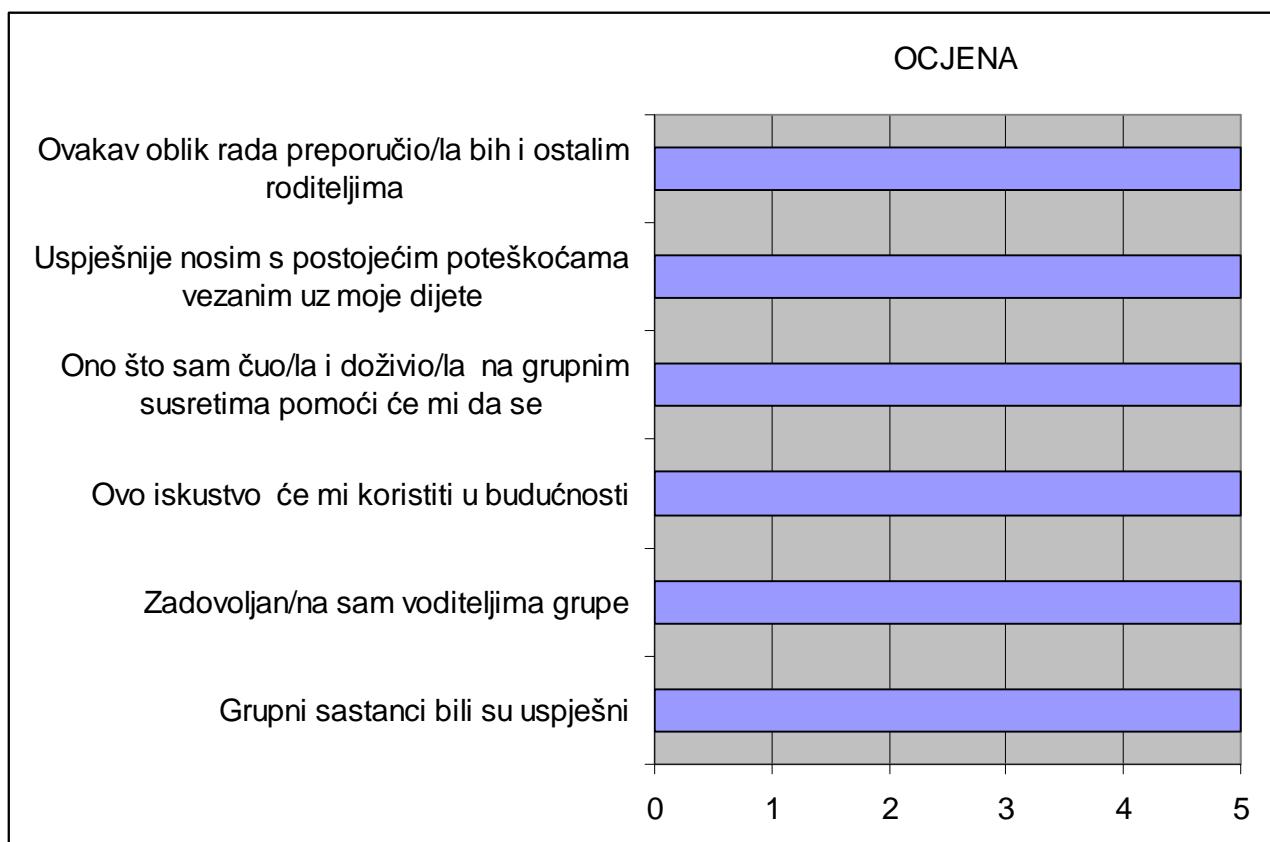
Svi roditelji-voditelji grupa su odgovorili da su zainteresirani za nastavak rada s drugim roditeljima.

RODITELJI-ČLANOVI GRUPA

Roditeljima koji su dolazili na grupe je dano da brojčano procijene pet tvrdnji.

Rezultati su:

1 - uopće ne, 2 - u manjoj mjeri, 3 – ponekad, 4 - u većoj mjeri, 5 - u potpunosti.

Dakle, svi roditelji su dali maksimalne ocjene.

Nakon toga su im postavljena dva pitanja otvorenog tipa o tome što im se svidjelo a što nije.

Njihovi odgovori slijede:

Svidjelo mi se:

- komunikacija, otvoren razgovor o problemu i savjeti kako dalje. Super ste. Hvala!
- savjeti u vezi poteškoća u učenju
- neposredan i lagan pristup problemu
- puno korisnih savjeta na osnovi vlastitih iskustava
- otvorena i spontana atmosfera
- iskrenost ljudi i želja za rješavanjem problema
- velika ustrajnost da se pomogne djeci
- saznanje o stvarima koje nisam znao
- zadovoljstvo jer «nisi sam»
- razumijevanje, otvorenost drugih roditelja prema problemima
- izmjena iskustava i činjenica da postoje i drugi slični nama

Nije mi se svidjelo:

- mali odaziv ljudi, jer je ovo organizirano zbog nas